

УДК 343.1: 343.344

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.14.08>

Томков О.М.

ORCID: 0000-0001-8050-752X

*аспірант кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології
Академія Державної пенітенціарної служби*

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Постановка проблеми. Одним із важливих філософських видів, який описує взаємну обумовленість різних об'єктів, процеси впливу один на одного є взаємодія. Взаємодія – це різновид опосередкованого або прямого, внутрішнього або зовнішнього зв'язку [1, с. 430]. Взаємодію як форму зв'язку елементів системи визначає управлінський підхід, за допомогою якого вони доповнюють один одного і створюють умови для успішного функціонування системи загалом [2, с. 32].

Деякі вчені вважають, що поняття «взаємодія» поєднане з функціями управління, саме тому може досліджуватись як форма зв'язку частин системи, які взаємодоповнюють одна одну, утворюють умови для ефективного функціонування всієї системи [3, с. 80]. Якісне функціонування будь-якої системи передбачає відповідну організацію взаємодії її складників а також взаємодію зі складниками інших соціальних систем. Тому не є винятком і система Національної поліції України (далі – НПУ), управління якою передбачає організацію взаємодії між оперативними підрозділами НПУ й іншими підрозділами та відомствами, зокрема під час організації протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю.

Натепер у нормативних актах Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України зазначається, що основним завданням взаємодії оперативних підрозділів з іншими органами та підрозділами поліції є запобігання

кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданих кримінальними правопорушеннями збитків, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [4]. Деяким питанням організації взаємодії оперативних підрозділів НПУ у протидії кримінальним правопорушенням присвячено досить велику кількість відомчих нормативних актів, як-от: наказ МВС України від 7 липня 2017 р. № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [4], наказ МВС України від 6 липня 2017 р. № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» [5], наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [6] тощо.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблемних питань

організації взаємодії оперативних підрозділів під час протидії кримінальним правопорушенням висвітлені в роботах таких науковців: С. Албула, Л. Аркуші, В. Атмажитова, В. Афанасьєва, В. Берназа, Г. Бірюкова, А. Волощука, А. Галючека, В. Гудзь, О. Глушкова, Ю. Дмитрика, О. Долженкова, В. Євтушка, В. Захарова, І. Козаченка, О. Копана, В. Коржа, А. Лісового, А. Лисенка, Г. Матусовського, Д. Никифорчука, С. Ніколаюка, В. Ортинського, О. Подобного, І. Сервецького, О. Снігерьова, В. Поливоди, І. Потайчука, В. Рудіка, Р. Тарасенка, В. Телійчука, І. Харабєрюша, С. Цветкова, В. Шендрика, О. Юхна, Х. Ярмакі й інших дослідників. Незважаючи на це, у результаті проведеного аналізу праць вищеназваних науковців можна сказати, що питання взаємодії під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, на тепер залишається малодослідженим.

Формулювання завдання дослідження.

Метою статті є розкриття проблемних питань щодо взаємодії оперативних працівників НПУ зі співробітниками інших органів та підрозділів під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Важливо вказати, незважаючи на широке використання поняття «взаємодія», системно проблематика цього питання досліджена мало, немає єдиного тлумачення такого поняття, його сутності та змісту. Ми вважаємо, що причинами такого становища є: недоробленість системи управління взаємодією; незлагодженість організаційних структур оперативних підрозділів, які на тепер перебувають у процесі реформування; існування міжвідомчих перепон щодо обміну оперативною інформацією; відсутність конкретних вимог щодо проведення взаємодії в нормативних актах; відсутність методичних рекомендацій щодо здійснення взаємодії; відсутність нормативної бази,

що регулює взаємодію на всіх структурних рівнях та за напрямками діяльності оперативних підрозділів.

Зважаючи на мету діяльності, взаємодію можна умовно поділити на негативну та позитивну. У разі позитивної взаємодії суб'єкти у своїй роботі націлені на досягнення однієї, спільної мети (у нашому випадку – протидії оперативних підрозділів кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю), їхні старання спрямовані на одне, під час цього здійснюється оптимальне використання їхніх взаємних можливостей, щоб розв'язати спільні завдання. Під час такої взаємодії забезпечено потрібні умови для вдалої реалізації завдань. Із цього можна зробити висновок, що за допомогою позитивної взаємодії утворюються якісно нові можливості, яких немає в суб'єктів, що взаємодіють поодиночки. Негативна взаємодія – це функціонування суб'єктів, яке спрямоване на досягнення протилежних цілей, а вплив кожного з них направлений на перешкоджання розвитку іншого суб'єкта. У нашому дослідженні увага буде звернена саме на позитивну взаємодію.

У криміналістиці, незважаючи на єдність поглядів учених на визначення предмета криміналістики, існують різні визначення поняття «взаємодія». Наприклад, С. Цветков трактує взаємодією як спільну роботу посадових осіб різних правоохоронних органів або їх підрозділів, спрямовану на досягнення конкретної тактичної мети [7, с. 4]. Взаємодія, на думку В. Коржа, – це колективне співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні загальних завдань боротьби зі злочинністю [8, с. 199]. Г. Матусовський називає взаємодією узгоджену діяльність різних ланок однієї чи декількох організаційних систем, спрямовану на досягнення загальної мети з найменшими втратами сил, засобів і часу [9, с. 158].

Нам імпонує твердження Т. Авер'янової та Р. Белкіна, які під взаємодією розуміють разове або досить тривале за часом об'єднання засобів, зусиль, методів для досягнення завдань

виявлення, швидкого і повного розкриття кримінальних правопорушень, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону для того, щоб кожний, хто скоїв кримінальне правопорушення, був притягнений до справедливого покарання, жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності та засуджений [10, с. 11]. Ми вважаємо, що таке визначення є досить доречним, бо чітко окреслює мету взаємодії, акцентує увагу на її правовому характері, має комплексний характер.

Важливим, на нашу думку, є відокремлення поняття «взаємодія» від поняття «координація». «Координація» – це узгодженість дій, погодження, установлення контакту в діяльності людей, взаємозв'язку між діями, поняттями тощо [11, с. 233]. У результаті проведеного дослідження наукових поглядів можна стверджувати, що категорія «координація» виступає управлінським методом організації взаємодії та має тільки управлінський характер.

Взаємодію органів та підрозділів НПУ під час дослідження нашої проблематики можна розглядати як своєрідну систему, де одна мета – протидія кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю. Така взаємодія може класифікуватися за такими підставами: за суб'єктами; за етапами здійснення – організаційна і тактична; за функціями – кримінально-процесуальна, оперативно-розшукова, організаційно-управлінська, виховна, адміністративно-правова; за характером зв'язків – безпосередня й опосередкована; за часом взаємодія може здійснюватися постійно і тимчасово [12, с. 86].

Взявши до уваги погляди науковців, пропонуємо головні ознаки й елементи взаємодії оперативних підрозділів НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї, що вчиняються організованою злочинністю.

Загальні: поділ обов'язків; координація дій, зосереджена в центрі; сумісні дії; робота двох

або більше рівноправних суб'єктів, які не підпорядковані один одному; зосередження засобів і сил для досягнення поставленої мети; створення необхідних умов для досягнення позитивних результатів; урегулювання законами, відомчими та міжвідомчими нормативними актами; вид суспільної взаємодії, а саме виконання соціальних дій кожного з учасників, які об'єднані однією метою.

Спеціальні: об'єднання засобів і сил для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності; системне застосування сил, заходів і засобів оперативних та інших підрозділів як частин однієї системи правоохоронних органів; націлення на вирішення завдань протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; погодження дій правоохоронних органів, які не підпорядковані один одному, за завданнями, метою, місцем та часом здійснення.

На нашу думку, взаємодія оперативних підрозділів у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, – це врегульована чинним законодавством та відомчими нормативними актами сукупність заходів, скоординованих за завданнями, метою, часом і місцем, які на підставах системного застосування сил, можливостей, заходів і засобів оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів забезпечують якісну роботу із протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю.

Взаємодія може бути внутрішньою (у рамках єдиної системи) і зовнішньою (між оперативними підрозділами двох і більше державних органів України, які здійснюють ОРД, іншими державними органами, громадськістю, громадськими організаціями й установами тощо). У результаті проведення дослідження ми встановили, що для протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, працівники карного

розшуку найчастіше здійснюють взаємодію з органами досудового розслідування, інформаційно-аналітичного забезпечення, кібербезпеки, патрульної поліції, кінологічними підрозділами, дільничними офіцерами поліції, спеціальними підрозділами «Корд», «Альфа», органами прокуратури, судовими органами, оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України, працівниками оперативних підрозділів Державної пенітенціарної служби України, Служби безпеки України, Державної митної служби України, Державної міграційної служби, представниками органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації тощо. Одним із видів зовнішньої взаємодії є міжнародне співробітництво оперативних підрозділів. Відповідно до міжнародних угод МВС України може використовувати представників МВС України в іноземних державах та можливості НЦБ Інтерполу в Україні.

Щодо взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, то вона розпочинається з моменту виявлення ознак кримінального правопорушення оперативними підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Оперативні підрозділи відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зобов'язані невідкладно направити зібрані матеріали, у яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (відповідно до нашого предмета дослідження – кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю), до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Важливо звернути увагу, що після отримання доручення слідчого працівники

оперативного підрозділу користуються правами слідчого щодо виконання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених гл. 20 та гл. 21 Кримінального процесуального кодексу України [13]. Організаторська функція і відповідальність за вчасне й ефективне розслідування покладаються на слідчого, який здійснює досудове розслідування.

Що стосується взаємодії підрозділів карного розшуку з іншими суб'єктами ОРД у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, то доречно нагадати, що до суб'єктів ОРД відносять спеціальні підрозділи, які працюють у складі державних правоохоронних органів та яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. У ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» наявний перелік оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність [14].

Взаємодія підрозділів карного розшуку із правоохоронними органами і спеціальними службами інших держав у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, відбувається відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна. Вказана взаємодія базується на нормах чинного законодавства України, міжнародного права, міжурядових та міждержавних договорах, згоду на які надала Верховна Рада України. Оперативні підрозділи НПУ, у межах компетенції, можуть встановлювати прямі контакти з державними органами іноземних держав, які проводять ОРД, та здійснювати з ними взаємодію на підставі додаткових договірних документів про співробітництво за окремими напрямками своєї роботи. Взаємодія оперативних підрозділів НПУ із правоохоронними органами і спеціальними службами інших держав у протидії кримінальним правопорушенням у сфері неза-

конного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, може здійснюватися у вигляді: міжвідомчих наукових досліджень із проблем протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; виконання доручень та запитів за ОРС; сприяння у здійсненні ОРЗ та заходів оперативного (ініціативного) пошуку; обміну досвідом роботи з питань ОРД; колективного проведення спеціальних операцій із протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; обміну криміналістичною, оперативною й іншою інформацією про кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; обміну архівною інформацією про кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; сприяння в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів; обміну оперативно значущою інформацією щодо причетних до досліджуваного нами кримінального правопорушення осіб і осіб, які розшуковуються.

Висновки. У результаті проведення аналізу практики щодо питанням взаємодії

оперативних підрозділів НПУ у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю, можемо запропонувати такі напрями вдосконалення взаємодії та її форми: створення спеціалізованих посилених СОГ; розробка методичних рекомендацій для вдосконалення навичок щодо протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; спільне планування оперативно-профілактичних відпрацювань; колективне навчання працівників оперативних підрозділів із питань протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; обмін інформацією, яка отримана в результаті здійснення ОРЗ, а також будь-якої наявної інформації; спільні заходи щодо надання допомоги підпорядкованим органам; здійснення аналітики щодо позитивного досвіду протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю; узгодження планів колегіальних дій у разі несподіваного ускладнення оперативної обстановки на території обслуговування.

Анотація

Стаття присвячена висвітленню сутності поняття «взаємодія» як важливій формі співпраці оперативних підрозділів Національної поліції України й інших органів та підрозділів під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю. Досліджено та запропоновано погляди науковців щодо визначення поняття «взаємодія», названо та проаналізовано завдання взаємодії під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю. Незважаючи на широке використання поняття «взаємодія», системно проблематика цього питання досліджена мало, тому немає єдиного тлумачення такого поняття, його сутності та змісту. У зв'язку із цим названо причини такого становища. Здійснено аналіз, названо нормативні акти України, у яких висвітлюються питання організації взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю. Акцентовано відокремлення поняття «взаємодія» від поняття «координація», досліджено сутність вказаних понять. Запропоновано класифікацію взаємодії органів та підрозділів Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю. Взявши до уваги погляди науковців, названо головні ознаки й елементи взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України під час протидії

кримінальним правопорушення у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї, що вчиняються організованою злочинністю. Запропоновано визначення поняття «взаємодія оперативних підрозділів у протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняються організованою злочинністю». Також названо та проаналізовано такі форми взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України з іншими органами та підрозділами, як зовнішня і внутрішня взаємодія.

Ключові слова: взаємодія, зброя, кримінальне правопорушення, організована злочинність, оперативний підрозділ, протидія.

Tomkov O.M. The concept, content and elements of interaction of operational subdivisions of the National Police of Ukraine in the fight against illegal weapons performed by organized crime

Summary

The article is devoted to the concept and essence of “interaction” as an important form of cooperation between operational units of the National Police of Ukraine and other bodies and units in combating criminal offenses in the field of illicit trafficking in weapons committed by organized crime. Researchers’ views on the definition of “interaction” are researched and suggested, the tasks of interaction during counteraction to criminal offenses in the field of illegal trafficking in weapons committed by organized crime are named and analyzed. Despite the widespread use of the concept of “interaction”, systematically the issues of this question are insufficiently studied, and therefore there is no single interpretation of such a concept, its essence and content. In this regard, the reasons for this situation are named. The analysis is carried out and the normative acts of Ukraine are named, in which the issues of organization of interaction of operative subdivisions of the National Police of Ukraine in counteraction to criminal offenses in the field of illegal trafficking in weapons committed by organized crime are covered. Emphasis is placed on the separation of the concept of “interaction” from the concept of “coordination”, namely, the essence of these concepts is studied. The classification of interaction of bodies and divisions of the National Police of Ukraine at counteraction to criminal offenses in the field of illegal circulation of the weapon committed by organized crime is offered. Taking into account the views of scientists, the main features and elements of cooperation of operational units of the National Police of Ukraine in combating criminal offenses in the field of illicit trafficking in firearms committed by organized crime were named. It is proposed to define the concept of “interaction of operational units in combating criminal offenses in the field of illicit trafficking in weapons committed by organized crime”. Such forms of interaction of operative subdivisions of the National Police of Ukraine with other bodies and subdivisions, such as external and internal interaction are also named and analyzed.

Key words: interaction, weapon, criminal offense, organized crime, operational unit, counteraction.

Список використаних джерел:

1. Ноздрін Д. До питання організації взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2012. С. 429-431.
2. Юхно О. О. Актуальні аспекти взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ при запобіганні, припиненні та розкритті злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. № 4. С. 32–36.

3. Караханов В. Взаимодействие как управленческая категория. *Проблемы теории и социологии управления : труды Академии Министерства внутренних дел Российской Федерации*. Москва, 1992. С. 74–82.
4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 7 липня 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.
5. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 6 липня 2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.
6. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.
7. Цветков С. Комплексное использование сил и средств правоохранительных органов при расследовании деятельности преступных структур. Москва : Московский институт МВД России, 1994. 235 с.
8. Корж В. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами: руководство для следователей : научно-практическое пособие. Харьков : Лицей, 2002. 280 с.
9. Матусовский Г. Экономические преступления : криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 215 с.
10. Белкин Р. Курс криминалистики : в 3-х т. Москва : Юристъ, 1997. Т. 1 : Общая теория криминалистики. 408 с.
11. Аتماжитов В. Взаимодействие аппаратов уголовного розыска с другими службами горрайорганов внутренних дел при раскрытии преступлений и пути его дальнейшего совершенствования : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1980. 256 с.
12. Бандурка О. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Унв.-т внутр. справ, 1998. 480 с.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. Київ : Алерта, 2013. 304 с.
14. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2136–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.